Liliana ROTARU
doctor în istorie, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
prim-prorector Universitatea de Stat „D. Cantemir", Chișinău
email: lilianaefrim@gmail.com

ORGANIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR PEDAGOGIC ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ. 1944–1945

Summary. **Organization of pedagogical higher education in the Moldovan SSR. 1944–1945.** The problem of the shortage of teachers for general education, declared compulsory and free by the Stalinist Constitution of 1936 and massified by the educational policies of the Soviet state, was a general dominant of the regime long after the end of the world war. This problem was all the more important in the first post-war years and especially in the Romanian territories re-annexed in the last phase of the Soviet-German war. In the present study, based on archival documents, the author follows the feverish process of re-establishing / creating a higher pedagogical education in the Moldovan SSR in the conditions in which these territories were still a theater of war. The conditions under which the two pedagogical higher education institutions – the Pedagogical Institute from Chisinau and the Educational Institute from Tiraspol – were determined to activate and produce teachers for Moldovan SSR schools in the 1944–1945 school year, demonstrate the importance of education for the formation of social and political bases of the Soviet regime.

Keywords*:* pedagogical higher education, Pedagogical Institute from Chisinau, Teachers' Institute from Tiraspol, teaching staff, communist regime, Moldovan RSS.

Cadru general

În pofida politicii sovietice de pregătire intensă și accelerată a cadrelor pedagogice de la sfârșitul anilor '30, raportată la introducerea învățământului general primar și de 7 clase, statul sovietic nu a putut acoperi necesarul de personal didactic în învățământul public, iar deficitul de învățători a rămas unul cronic și progresiv și înainte de cel de-al Doilea Război Mondial[1]. Cu atât mai mult, problema penuriei de personal didactic pentru învățământul public, declarat prin Constituția stalinistă din 1936 general, obligator și gratuit, a revenit cu o acuitate deosebită după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Necesitățile restabilirii economiei distruse de război în condițiile competiției dintre supraputerile *războiului rece*, au determinat Uniunea Sovietică să întreprindă măsuri concentrate și concertate de refacere și dezvoltare a sistemului educațional, cu plasarea accentului pe formarea cadrelor didactice pentru toate treptele și nivelele învățământului sovietic. Deja la 20 august 1945, Sovietul Comisarilor Poporului al URSS a adoptat hotărârea *Cu privire la îmbunătățirea pregătirii învățătorilor*[2], care de fapt, era un program concret de eficientizare a activității de formare a cadrelor pedagogice pentru instituțiile de învățământ pedagogic. Hotărârea respectivă stabilea, în primul rând, faptul că personalul didactic poate fi format în cadrul câtorva tipuri de instituții de învățământ:

1. Instituții de învățământ superior pedagogic – institutele pedagogice (cu durata studiilor de patru ani) și institutele învățătorești (cu durata studiilor de doi ani) și
2. Instituțiile de învățământ mediu de specialitate – școlile pedagogice.

[1] А. В. Новичков, *Проблема педагогических кадров в СССР в 30-е годы XX века*, in: Омский научный вестник, 2008, nr. (66), p. 15-18. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/problema-pedagogicheskih-kadrov-v-sssr-v-30-e-gody-hh-veka (accesat la 25 august 2020).

[2] *Об улучшение дела подготовки учителей*: постановление СНК СССР № 2088 от 20 августа 1945 г., in: Народное образование, Основные постановления, приказы, инструкции, Москва, Учпедгиз, 1948, p. 375-376.

De asemenea, hotărârea Sovietul Comisarilor Poporului al URSS indica asupra unei cifre de admitere anuală a studenților la anul I pentru fiecare dintre aceste categorii de instituții pedagogice, extindea doctoratul pentru domeniul pedagogic, oferind dreptul de a pregăti prin aspirantură cadre științifice și științifico-didactice calificate unui număr mai mare de institute pedagogice. De fapt, hotărârea menționată a creat un sistem centralizat și unic de pregătire a învățătorilor de clasele a V-X din învățământul general. Ulterior, așa precum URSS era un stat al economiei planificate, prin primul plan cincinal adoptat după încheierea războiului (1946) definea sarcinile din domeniul restabilirii și dezvoltării învățământului public și statua necesitatea de „a restabili și extinde rețeaua de școli primare și secundare și a instituțiilor de învățământ superior și a îmbunătăți pregătirea personalului pentru producție". De asemenea, planul indica asupra necesității de a asigura educația primară generală a copiilor de la vârsta de 7 ani atât în orașe, cât și în mediul rural, precum și a tinerilor care nu au avut posibilitatea formării prin școala generală în timpul războiului[3].

Problema cadrelor didactice era și mai intensă în nou-restabilita RSS Moldovenească. Intelectualitatea, categorie socială din care făceau parte și învățătorii, a fost o prezență insignifiantă ca număr și în Basarabia interbelică, societatea din această provincie românească fiind una în proporție de circa 82,5% rural-agrară[4]. După toate evenimentele și procesele politice și social-economice la care au fost supuși basarabenii începând cu vara anului 1940 și, inclusiv, cele din primii ani de după restabilirea puterii sovietice în Basarabia, stratul intelectualității s-a subțiat și mai mult. Astfel că, politica sovietică de creare a unei rețele de școli care să cuprindă obligatoriu și exhaustiv toată geografia RSS Moldovenești, cât și pe toți copiii de la vârsta de 7 ani, a fost contrazisă în primii ani de după reanexarea Basarabiei de lipsa personalului didactic care ar fi putut asigura desfășurarea procesului didactic în școlile, deschise imperativ de sovietici. Desigur, regimul a demarat activitatea de asigurare a școlilor prin identificarea persoanelor cu studii superioare sau alte studii care le-ar fi permis să fie puși la catedre pentru predarea disciplinelor școlare. Ținând cont de faptul că în anul 1939 în Basarabia activau 7 581 de învățători[5], o bună parte a cărora fie au plecat peste Prut odată cu retragerea armatei și administrației românești, alta – s-a pierdut în masacrul războiului mondial, iar o a treia – fie au pierit în timpul foametei organizate, fie au fost deportați în zonele îndepărtate ale Uniunii Sovietice, suntem în măsură să constatăm o „golire" a acestei părți a intelectulității din Basarabia și, prin acesta – crearea premiselor favorabile regimului comunist pentru a-și crea propria „armată pedagogică" și propria intelectualitate.

Dacă să credem statisticilor pe care le prezentau autoritățile sovietice la data de 15 iulie 1944, Comisariatul Poporului pentru învățământ reușise să creeze „în raioanele eliberate" ale RSS Moldovenești un număr de 877 de școli, inclusiv 699 de școli primare, 146 de școli de 7 clase și 32 de școli medii. În aceste instituții școlare urmau a fi școlarizați de la 1 septembrie 1944 – 170 438 de elevi, inclusiv, 103 989 de copii în clasele primare, 51 985 de elevi în școlile cu 7 clase și 14 464 de elevi în școlile medii[6]. Chiar dacă, prin absurd, să admitem că școlile primare aveau doar câte o clasă – calculele elementare induc spre constatarea că ar fi fost nevoie de mai bine de 700 de învățători doar pentru școlile primare deschise în anul 1944. Calculele devin inutile pentru celelalte trepte, unde școala presupune învățători pentru fiecare disciplină școlară. Astfel, ne permitem să concluzionăm că autoritățile sovietice din RSS Moldovenească nu puteau acoperi, dar nici nu aveau cum acoperi, necesarul de cadre didactice pentru școlile pe care au declarat că le-au deschis către începutul anului de învățământ 1944–1945.

---

[3] Законы и постановления Верховного Совета СССР. Первая сессия (12-19 марта 1946 г.), Москва, 1946, p. 346.

[4] Nicolae Enciu, *Tradiționalism și modernitate în Basarabia anilor 1918–1940. Populația Basarabiei. Aspecte demografice,* Chișinău: Lexon-Prim, 2013, p. 182, 185.

[5] Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei*, București, 1992, p. 508.

[6] Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fond (F.) 2991, inventar (inv.) 1, dosar (d.) 2, fila (f.) 233-235.

Deși autoritățile de stat și de partid erau conștiente de imposibilitatea completării tuturor posturilor didactice deschise în școlile sovietice din RSS Moldovenească, Sovietul Comisarilor Poporului îl obliga printr-o hotărâre din 15 iulie 1944 pe Macarie Radul, Comisarul pentru învățământ, „să încheie către 15 august 1944 completarea școlilor cu cadre pedagogice”[7]. În acest scop, „pentru asigurarea cu învățători de clasele a V-VII a școlilor moldovenești”, autoritatea republicană dispunea organizarea absolvirii înainte de termen a anului III de către studenții Institutului Pedagogic Moldovenesc și transferarea lor la secția cu frecvență redusă pentru definitivarea studiilor superioare. De asemenea, constatând un nivel foarte scăzut al pregătirii celei mai mari părți a învățătorilor, Sovietul Comisarilor Poporului obliga Comisariatul Poporului pentru învățământ să înmatriculeze la secția cu frecvență redusă a școlilor pedagogice pe toți învățătorii de claslele a I-IV care nu au studii medii, și la secția cu frecvență redusă a institutelor învțătorești și pedagogice pe toți învățătorii claselor mari, care nu au studii superioare[8].

În aceiași ordine de idei, prin hotărârea nr. 146 din 24 iulie 1944, Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești a dispus „restabilirea rețelei de instituții de învățământ superior și mediu de specialitate pedagogice din sistemul Comisariatului Poporului pentru Învățământ” și reluarea, de la începutul anului de învățământ 1944–1945, a activității:

1. Institutului Învățătoresc din orașul Tiraspol, cu un contingent de 240 de persoane la secția cu frecvență și 300 de persoane la secția „fără frecvență”;
2. a secției cu frecvență redusă a Institutului Pedagogic din Chișinău cu un contingent de 200 de studenți;
3. a școlii pedagogice moldovenești din or. Bălți cu un contingent de 120 de studenți la secția cu frecvență și 500 de persoane la secția „fără frecvență” și
4. a școlii de iluminare politică din orașul Soroca cu 120 de persoane[9].

De asemenea, Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești solicita Comitetului Unional pentru Școala Superioară de pe lângă Comisariatul Poporului al Uniunii RSS să revizuiască planul de admitere a studenților la anul I al Institutului Pedagogic din Chișinău, în sensul măririi cifrei de admitere de la 100 de persoane la 200[10].

Dar deoarece candidații la studii în instituțiile de învățământ superior pedagogic erau obligați să dețină diplomă de studii medii sau a unei instituții de învățământ mediu de specialitate, iar majoritatea tinerilor basarabeni își făcuse studiile în sistemul educațional românesc și, nu corespundeau criteriilor școlii sovietice, autoritățile comuniste au creat „cursuri de pregătire” pentru crearea unui bazin de admitere, corespunzător rigorilor sovietice. În așa mod, pe lângă institutele pedagogice, învățătorești și pe lângă școlile pedagogice au fost create:

„ a/ cursuri de două luni cu un contingent de 240 de persoane,
b/ cursuri de un an cu un contingent de 300 -//-,
c/ cursuri de doi ani cu un contingent de 300 -//-.”[11].

Deficitul de cadre didactice pentru școlile din RSS Moldovenească era o problemă de importanță decisivă în procesul de sovietizare a Basarabiei și consolidare a regimului, astfel că peste mai puțin de o lună de la hotărârea sus-numită, Sovietul Comisarlor Poporului al RSS Moldovenești a revenit la problema „pregătirii învățătorilor pentru școlile primare și cele de 7 clase”, obligând Comisariatul pentru învățământ să organizeze în perioada 25 septembrie – 25 octombrie 1944, cursuri de pregătire de o lună pentru 2000 de învățători de clasele a I-IV-a și 200 de învățători pentru clasele a V-VII-a în județele Chișinău, Bender și Cahul, totodată ordonând Comisariatului Finanțelor, celui al Comerțului și Direcției cooperație de consum să asigure

[7] ANRM, F. 2991, inv. 1, d. 2, f. 229.
[8] Ibidem.
[9] Ibidem, f. 222.
[10] Ibidem.
[11] ANRM, F. 2991, inv. 1, d. 2, f. 222.

finanțarea fără întrerupere a cursurilor, precum și alimentația cursanților conform normelor stabilite pentru învățători[12].

Constatăm astfel, că problema creării unui sistem educațional de tip sovietic în RSS Moldovenească către începutul anuui de învățământ 1944–1945 era esențială pentru autoritățile de stat și de partid comuniste, acestea din urmă, deși încă nu și-au restabilit autritatea pe întreg teritoriul Basarabiei, se implicau în acest proces.

În prezentul articol ne propunem să identificăm condițiile în care și-au început activitatea de pregătire a cadrelor didactice cele două instituții de învățământ superior pedagogic din RSS Moldovenească – Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău și Institutul Învățătoresc di Tiraspol.

Restabilirea instituțiilor de învățământ superior pedagogic în RSS Moldovenească

Misiunea pregătirii cadrelor didactice pentru învățământul general din RSS Moldovenească a revenit celor două instituții de învățământ superior restabilite și reorganizate paralel cu reanexarea Basarabiei de către statul sovietic. Încă avându-și sediul la Soroca, prin hotărârea nr. 87 din 10 iunie 1944, Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și CC al PC(b) al Moldovei au decis asupra revenirii Institutului Pedagogic din Chișinău din orașul Buguruslan, reg. Orenburg, unde a fost evacuat pe timpul războiului, în orășelul Camenca[13]. Peste două săptămâni, la 24 iunie 1944, o altă hotărâre a Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești, de asemenea încă de la Soroca, obligă Comisariatul pentru Învățământ al RSS Moldovenești să restabilească Institutul Învățătoresc de la Tiraspol începând cu anul de învățământ 1944-1945[14]. La data de 1 august 1944, eșaloanele Institutului Pedagogic ajunsese la Chișinău cu 160 de studenți și 20 de cadre didactico-științifice, utilaje și alte bunuri. Cât privește institutul de la Tiraspol, prin hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 24 mai 1944 s-a decis deschiderea unui Institut Învățătoresc la Tiraspol, iar Agripina Crăciun a fost numită director al instituției respective[15].

Deși instituțiile au fost de abia reevaccuat/restabilite către luna august 1944, și niciuna dintre acestea nu a primi vreun sediu adecvat în care să-și organizeze și desfășoare actvitatea, adjunctul Comisarului Poporului pentru Învățământ al RSS Moldovenești Onufrie Andrus, semnase încă în iulie 1944 un plan foarte ambițios care privea admiterea studenților la anul I pentru anul academic 1944–1945 (*Tabel 1*). În conformitate cu planul aprobat de Comisariatul pentru învățământ al RSS Moldovenești, cele două institute urmau să înmatriculeze la anul I la ambele forme de organizare a studiilor – 1360 de studenți, inclusiv 560 la secția cu frecvență (370 de studenți în grupele cu predarea în „limba moldovenească" și 190 în cele cu predarea în limba rusă) și 800 de persoane la secția „fără frecvență" (frecvență redusă). Planurile de admitere, stabilite de autoritățile republicane nu erau coraportate la realitățile RSS Moldovenești. Trecând peste faptul că în perioada interbelică tinerii din Basarabia au fost instruiți în instituții de învățământ specifice sistemului educațional românesc, școli care nu erau recunoscute drept corespunzătoare școlii sovietice, trebuie să menționăm că în conformitate cu regulile de admitere în instituțiile de învățământ superior pedagogic ale statului sovietic, candidații trebuiau să dețină diplome de studii ale școlii medii sau a unei instituții de învățământ mediu de specialitate (tehnicumuri). Chiar dacă ținem cont de faptul că a existat un oarecare număr de absolvenți de școli medii din RASSM înainte de anul 1940 și o altă parte au absolvit școlile medii în RSS Moldovenească în anii 1940-1941 sau chiar și în timpul războiului sovieto-german, numărul de persoane care ar fi putut accede în instituțiile de învățământ superior pedagogic era mult sub cifra indicată de autoritatea care a planificat admiterea.

[12] ANRM, F. 2848, inv. 22, d. 5, f. 27.
[13] ANRM, F. 2991, inv. 1, d. 2, f. 221 (a).
[14] Ibidem, f. 222.
[15] ANRM, Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 1, f. 1.

Tabel 1. ***Planul de admitere a studenților la anul I al instituțiilor de învățământ superior al Comisariatului Poporului pentru Învățământ al RSS Moldovenești pentru anul 1944–1945***

nr.	Facultăți și specialități	Institutul Pedagogic		Institutul Învățătoresc		Total
		secția moldovenească	secția rusă	secția mold.	secția rusă	
1	Facultatea de limbi și literaturi	30	30	40	40	
2	Facultatea de fizică și matematică	-	-	40	40	
	a/ specialitatea matematică	30	-	-	-	
	a/ specialitatea fizică	30	-	-	-	
3	Facultatea de geografie	30	-	-	-	
4	Facultatea de științe ale naturii	30	-	-	-	
5	Facultatea de istorie	30	-	40	40	
6	Facultatea de pedagogie	30	-	-	-	
7	Facultatea de geografie și științe ale naturii	-	-	40	40	
	Total	210	30	160	160	560

La secțiile cu frecvență redusă:
а/ a Institutului Pedagogic 300 persoane.
б/ a Institutului Învățătoresc 500 persoane.

Nu deținem date despre cifra absolvenților de școli medii în RSS Moldovenească în anul 1944, dar considerăm că suntem în drept să facem concluzii asupra mărimii acesteia, reieșind din cifrele prezentate vice-președintelui Sovietului Miniștrilor al Uniunii RSS în anul 1946 de către Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești. În informația semnată de Nicoale Covali, vice-președintele Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești menționează că „școlile medii din Moldova vor avea pe parcursul a doi ani următoarele promoții: în anul 1946 – 368 de absolvenți, iar în anul 1947 – 664 de absolvenți”[16].

În așa mod, în condițiile a războiului mondial încă pe rol, a haosului retragerii armatelor româno-germane și a reanexării sovietice, a lipsei condițiilor elementare de activitate și a personalului, cele două instituții de învățământ superior pedagogic au realizat admiterea la facultățile și specialitățile pe care le ofereau, îndeplinind, la prima vedere, planul autorităților de stat. Deși autoritățile celor două instituții declară cifre, destul de diferite uneori, în școli de învățământ superior pedagogic își făceau studiile circa 600 de persoane (Tabel 2). Dar, cifra de 384 de persoane, declarate înmatriculate la Institutul Pedagogic către 29 decembrie 1944, cumula pe toți studenții de la cele patru cursuri ale Institutului. Conform unor cifre prezentate Direcției republicane de statistică, administrația Institutului Pedagogic indica că dintre cei 400 de studenți înmatriculați la 1 martie 1945, 200 de studenți își făceau studiile la anul I, 81 de studenți – la anul II, 40 – la anul III și 79 de studenți studiau la anul IV[17]. La fel din cei 206 studenți de la Institutul Învățătoresc din Tiraspol erau repartizați: 190 la anul I și 19 studenți la anul II. Și cei încă 262 de studenți înmatriculați la secția cu frecvență redusă a Institutului Învățătoresc, de asemenea reprezentau trei cursuri ale acestei forme de studiu[18] .

[16] ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 15, f. 100-101.
[17] ANRM, F. 3021, inv. 5, d. 3, f. 17
[18] ANRM, Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 17.

Tabel 1. ***Structura etno-națională a contingentului de studenți ai instituțiilor de învățământ superior pedagogic din RSS Moldovenească în anul de învățământ 1944–1945***

Instituția	TOTAL (nr.)	Naționalități				
		Moldoveni %	Ruși %	Ucraineni %	Evrei %	Alte naționalități %
Institutul Pedagogic din Chișinău	**384**	18,5%	26,1%	10,1%	44,5%	0,8%
Institutul Învățătoresc din Tiraspol	**206**	27,2%	28,2%	38,8%	5,4%	0,4%

Tabel alcătuit în baza informațiilor din: Arhiva Organizațiilor Social-politice a Republicii Moldova (AOSPRM), Fond (F.) 51, inventar (inv.) 2, dosar (d.) 150,fila (ff.) 20; inv. 3, d. 242, ff. 3, 29.

Baza tehnico-materială

Într-un document adresat Comisarului pentru Comerț al RSS Moldovenești, conform căruia autoritatea trebuia să planifice cheltuielile pentru trimestrul IV al anului 1944, Comisariatul pentru Învățământ anunță că Institutul Pedagogic din Chișinău a demarat activitatea cu 65 de cadre didactico-științifice și personal didactic auxiliar, 50 de angajați din secția administrativă și tehnică, 650 de studenți și în 150 de audienți ai cursurilor pentru admitere la Institut[19]. Cu un contingent mult mai mic de studenți (circa 200 de studenți), procesul de formare profesională la Institutul Învățătoresc din Tiraspol în anul de învățământ 1944–1945 a fost susținut de 25 de cadre didactico-științifice și 20 de cadre didactice auxiliare și personal tehnico-administrativ[20]. Pentru toate aceste categorii de angajați și studenți/audienți, instituțiile urmau să asigure un loc de trai/de cazare, salarii și burse, alimentație și îmbrăcăminte, precum și să pună la dispoziție actorilor procesului educațional pe care intenționa să-l desfășoare în acest an de învățământ, spații educaționale, manuale, literatură științifică și didactică, utilaje și materiale inerente procesului. Cea mai importantă problemă a institutelor restabilite, era cea a obținerii clădirilor pentru blocurile de studii, pentru căminele studenților și locuințelor pentru cadrele didactice. Directorul Institutului Pedagogic, profesorul Pavlov, înregistra în raportul de activitate faptul că „deși admiterea a fost încheiată la 1 octombrie, activitatea propriu-zisă a început abia de la 5 decembrie, adică din momentul în care clădirea Institutului a fost eliberată de CC al PC(b) al Moldovei, care o ocupa provizoriu”[21]. Deși clădirea fostei școli medii, era apreciată drept una „bună”, directorul menționa că aceasta nu poate satisface nici întrun fel necesitățile de spații educaționale și administrative ale Institutului. La cele 5 facultăți ale Institutului au fost formate 25 de grupe academice, iar auditorii sunt exact tot atâtea. Nu sunt încăperi pentru cabinete, iar biblioteca este localizată într-un spațiu alcătuit din trei încăperi. Pentru sala de lectură a fost repartizată o singură odaie, iar pentru cantina studențească – altele două dar foarte mici, toate din contul spațiilor educaționale. Astfel, concluziona directorul, Institutul nu poate desfășura activitățile didactic într-un singur schimb din cauza lipsei de spații educaționale, administrative și gospodărești, iar condițiile de activitate ale Institutului „nu pot fi considerate normale”[22].

Cu mare întârziere a început anul școlar și la Institutul Învățătoresc din Tiraspol. Direcția Institutului a decis să înceapă activitățile didactice la 1 octombrie 1944 într-o singură încăpere a cabinetului de partid al Institutului pe care il ocupa în școala orășenească nr. 1 din Tiraspol și de

[19] ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 5, f. 134.
[20] Ibidem, f. 135
[21] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 1.
[22] Ibidem, f. 7.

abia din decembrie 1944, Institutul s-a mutat într-o clădire mai apropiată de nevoile didactice[23].

Consiliul Orășenesc Chișinău i-a repartizat Institutului Pedagogic o clădire destul de încăpătoare, dar aceasta necesită reparații, cel puțin să se pună sticlele în geamuri și să se repare podelele, pentru a putea caza acolo vreo 400 de studenți. Dar în condițiile penuriei generale de materiale de construcții și a volumului de lucrări, nu s-a reparat clădirea, și doar în unele încăperile a fost posibil de cazat 100 de studenți, cealaltă parte a clădirii- mai bine de 90%, rămâne nereparată și deci imposibil de folosit pentru acoperirea necesităților Institutului[24]. Ambele clădiri, și corpul de studii și cea care are destinația de cămin studențesc se încălzesc cu sobe. Pentru tot sezonul de iarnă Institutului i s-a repartizat doar 60 m³, ceea ce a permis încălzirea corpului de studii pe timpul unei singure luni de iarnă. În cămin s-a făcut focul și mai rar și, ținând cont de faptul că cele mai multe ferestre au fost acoperite cu placaj sau carton, căldura în aceste încăperi nu s-a păstrat aproape deloc. Din această cauză studenții au părăsit căminul și au închiriat „colțuri" în casele și apartamentele locuitorilor Chișinăului, sau au fost adăpostiți de prieteni sau cunoștințe în casele lor. Deși pe lângă Institut exista o cantină și un chioșc de pâine, lipsa controlului din partea administrației face ca mai mulți studenți să rămână fără de prânz. O parte a studenților pentru a-și continua studiile la Institut, s-au transferat la secția cu frecvență redusă și au plecat în localitățile de baștină sau s-au angajat la muncă (circa 44 de persoane), totuși cca 60 de studenți ai Institutului Pedagogic au abandonat studiile definitiv odată cu venirea frigurilor, inclusiv 40 de studenți au abandonat „din cauza lipsurilor materiale" – majoritatea lor fiind etnici români din localitățile rurale.

Nici Institutul Învățătoresc nu a fost asigurat cu lemne de foc suficiente pentru încălzirea sălilor de clasă și a odăilor de cămin, astfel că direcția Institutului a mobilizat studenții să caute și să aducă lemne de foc din contul celei de-a treia lecție din orar. În afara faptului că administrația a reușit, într-un anume fel să soluționeze problema încălzirii spațiilor pe care le ocupau, întreruperea procesul de studii nu putea să nu influențeze în mod negativ calitatea pregătirii învățătorilor pentru școlile moldovenești. Mai mult decât atât, după operațiunile de „dobândire" a lemnelor de foc, lipsa luminii electrice sista toate activitățile, inclusiv cele instructiv-educative[25].

Cea mai importantă cauză a abandonului era faptul că institutul nu a putut crea cele mai elementare condiții de viață pentru colectivul studențesc, „noi nu am putut asigura: căldură și lumină; baie și spălătorie, ajutoare studenților în mare dificultate; bursa nu putea asigura o existență sătulă studenților", erau obligați să recunoască autoritățile Institutului [26]. Mai mult decât atât, deși învățământul sovietic era declarat prin Constituția din 1936 gratuit, nevoie de profesii muncitorești în ajunul războiului, a determinat statul sovietic să introducă taxe de studii[27]. Acestea, nu prea mari la prima vedere, erau imposibil de achitat de familiile de țărani (iar majoritatea studenților „moldoveni" de la Institut veneau din localitățile rurale). În raportul statistic al Institutului se indică că în anul de învățământ 1944–1945 nici-un student nu a fost eliberat de taxa de studii din cauza că „nu se potrivesc" niciunei categorii care fusese eliberată de aceasta plată[28]. Pe deasupra, doar 125 de studenți care își urmau studiile în acest an la Institut primeau bursa (doar 78 studenți de la anul I, 27 de la anul II și 20 de la anul III), care se oferea doar studenților cu o reușită academică bună. Dacă ținem cont de faptul că doar 6 din cele 47[29] cadre didactice

[23] ANRM, Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 4.

[24] ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 7, f. 35

[25] ANRM, Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 4.

[26] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 37, 53-54.

[27] Постановление СНК СССР от 2 октября 1940 г. № 637 «Об установлении платности обучения в старших классах средних школ и в высших учебных заведениях СССР, и об изменении порядка назначения стипендий», in: *Собрание постановлений и распоряжений правительства Союза Советских Социалистических республик*, 1940, № 27, с. 910-911.

[28] Ibidem, f. 37.

[29] AOSPRM, F.51, inv.3, d. 267, f. 27-31.

care predau la Institutul Pedagogic „puteau asigura predarea disciplinelor din planul de studiu în limba moldovenească", se impune concluzia că puțini dintre românii basarabeni, înmatriculați la facultățile acestui institut erau eminenți, altfel spus erau pasibili de bursă. Până și directorul M.A.Pavlov, se indigna de faptul că deși misiunea Institutului este de a forma cadre calificate pentru școala națională, atât contingentul de studenți, cât și corpul didactic este majoritar vorbitor de limbă rusă și lecțiile, respectiv se realizează în limba rusă – o limbă , încă neînțeleasă de o bună parte a studenților de origine autohtonă. După un control organizat la Institutul Pedagogic, G. S. Dobândă, șeful secției școli, raporta Comisarului pentru învățământ S. I. Afteniuc faptul că „de cele mai deseori în grupele facultății de istorie și a celei de fizică și matematică se întâmplă ca lecția să se țină în limba rusă, deși doar unul dintre studenți înțelege limba rusă. Drept rezultat, consemna funcționarul Comisariatului, studenții care vorbesc moldovenește nu pot percepe profunzimea mesajului predat de profesor"[30]. Și la Institutul Învățătoresc procesul de studii era asigurat de profesori care nu vorbeau limba română, Consiliul Științific al Institutului Învățătoresc solicita Comisariatului pentru învățământ al RSS Moldovenești să trimită la Tiraspol „cadre didactice care ar putea preda în limba moldovenească"[31].

Administrație Institutului a depus eforturi enorme de a-și păstra contingentul „adunat" cu atâtea greutăți: au acceptat angajarea studenților în diferite posturi și funcții necalificate în cadrul Institutului, le-au permis unora chiar să se angajeze la întreprinderile și instituțiile din oraș, le permiteau studenților să se deplaseze în localitățile de baștină pentru a-și aduce produse alimentare și le eliberau permise speciale cu care să treacă de posturile militare; celor mai nevoiași studenți li se împărțeau lucruri, mărfuri din ajutoarele americane și taloane pentru procurarea mărfurilor industriale. Dar toate aceste măsuri aveau caracter epizodic și nu influențau cu mult situația materială a studenților.

Studenții care au rămas învățau în săli de clasă fără de mobilier necesar, nu ajungeau mese și scaune, despre utilaje de laborator și alte materiale didactice nici nu încăpea vorba. „Cabinetele erau doar scrise pe hârtie, în realitate nu existau, astfel că lucrările de laborator și lecțiile practice la un șir de discipline nu s-au realizat s-au s-au făcut sumar, [...] un mare impediment în realizarea planurilor de învățământ a fost lipsa manualelor, la aproape toate disciplinele"[32]. Deși pentru reevacuarea Institutului Pedagogic, au fost solicitate 20 de vagoane de marfă[33], Institutul a revenit din Buguruslan fără utilajele și materialele didactice cu care s-a evacuat[34] și tot fără acestea și-a început activitatea la Chișinău. La majoritatea ședințelor Consiliilor științifice ale celor două instituții pedagogice din anul de învățământ 1944–1945, cadrele didactice, dar și reprezentanții administrației reiterau despre dificultățile întâmpinate în procesul didactic și cea mai mare parte a lor era raportată la lipsa laboratoarelor, utilajelor și dispozitivelor minime pentru realizarea lecțiilor practice, precum și lipsa manualelor și a altor materiale didactice[35]. Lipsa cronică a asigurării cu materiale și dispozitive didactice și imposibilitatea obținerii lor în condițiile penuriei de război, l-a determinat pe directorul M. A. Pavlov să susțină că „suntem impuși de situație să admitem studenții la colocvii fără ca aceștia să fi realizat lecțiile practice și de laborator"[36]. Studenții facultății de științe ale naturii a Institutului Pedagogic au fost trimiși tocmai la Universitatea din Odesa pentru realizarea lecțiilor practice la chimie, dar, constatau autoritățile, „în afară de faptul că am suportat niște cheltuieli importante, nu am obținut mai nimic din cauza caracterului epizodic al acestor ore"[37]. Iar studenții și cadrele didactice de la Institutul Învățătoresc își confecționau cu mâinile proprii și cu instrumentele disponibile, diferite materiale didactice

[30] ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 7, f. 24.
[31] ANRM; Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 9.
[32] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 4.
[33] ANRM, F. 2991, inv. 1, d. 2, f. 221 (a)
[34] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 50.
[35] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 2, f. 3¸ ANRM; Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 8-9.
[36] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 2, f.15 verso.
[37] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 51.

și ilustrative pentru științele naturii și geografie, încercând să recupereze din deficitul cronic[38].

O parte a studenților, impuși să caute surse de existență, nu frecventau orele, dar nici nu aveau manuale și alte materiale didactice pentru studiu[39]. Bibliotecile celor două institute erau foarte mici și sărace în manuale, literatură didactică și științifică. Cea a Institutului Pedagogic, deși număra circa 7 000 de volume, cărțile fusese primite în dar de la alte instituții de învățământ superior sovietice, care „ne-au transmis cărțile de care nu aveau ei nevoie, dar nici noi nu le putem utiliza, pentru că nu corespund profilului nostru"[40]. Deși la începutul anului 1945 Institutul a primit din Fondul de carte de la Moscova 10 000 exemplare de carte, printre acestea nu era niciun manual și, astfel, Institutul are o biblioteca cu 22 000 de cărți, dar manuale așa și nu sunt. Biblioteca Institutului Învățătoresc era și mai mică și dispunea de vreo 5 000 de volume, cea mai mare parte fiind opere artistice, care nici măcar nu puteau fi lecturate de către studenți, or, sala de lectură nu funcționa din cauza lipsei luminii electrice[41].

Concluzii

Situația deosebit de dificilă în care cele două instituții de învățământ superior care formau cadre pedagogice atât de necesare școlilor din RSS Moldovenească era cunoscută de autoritățile și de stat și de partid, precum și de organizațiile obștești, care întreprindeau verificări și controale frecvente și raportau superiorilor. De cele mai deseori, comisiile Comisariatului Poporului pentru învățământ al RSS Moldovenești, pasau deplinătatea responsabilității administrației celor două institute, inclusiv pentru faptul că nu se încălzesc spațiile educaționale sau că „unele acțiuni" ale angajaților cantinelor studențești sau chiar a administrației Institutului, fac ca produsele alimentare să nu mai ajungă prânz pentru studenților[42]. Direcțiile celor două institute, însă, pe lângă munca de organizare a instituțiilor de învățământ, inclusiv obținerea sau eliberarea clădirilor care le-au fost repartizate, dar care nu puteau fi eliberate de instituțiile ce le ocupau provizoriu, erau, sau trebuiau să se preocupe, și de organizarea activităților inerente unei instituții de formare a cadrelor didactice, dar și a celor de cercetare, educației în general și educației politico-ideologică în speciale etc., etc. Pentru că au angajat studenții sau/și profesorii în munci de organizare, de confecționare a materialelor didactice sau de prelucrare a loturilor de pământ ale institutelor, dar din contul orelor de studiu, directorii au fost admonestați, invitându-i să motiveze personalul să îndeplinească aceste munci în zilele de odihnă sau sărbătoare. Directorul Institutului Pedagogic, în raportul de la sfârșitul anului de învățământ 1944–1945, scria că „nu am primit niciun ajutor real care ar contribui la îmbunătățirea bazei materiale și didactice și, situația acum nu este deloc mai bună decât la începutul anului"[43].

Trecând peste dificultățile de organizare a procesului didactic și peste condițiile vitrege ale anului de învățământ 1944–1945, cele două institute de învățământ superior pedagogic, redeschise în RSS Moldovenească încă în plină desfășurare a războiului sovieto-german, au reușit să încheie primul an de activitate și chiar să producă o primă promoție de cadre didactice pentru școlile din Moldova Sovietică. Astfel, din cei 84 de studenți, înmatriculați la anul IV la Institutul Pedagogic din Chișinău, 76 au fost promovați și 67 de persoane au susținut examenele de absolvire în vara anului 1945[44], completând rândurile specialiștilor cu studii superioare. Succesele „de producție" ale Institutului Învățătoresc din Tiraspol în acest an au fost mai modeste, instituția având o promoție mică, de doar 15 învățători la secția de limbi și literaturi[45] . Deficitul de per-

[38] ANRM, Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 7.
[39] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 2, ff. 20-23.
[40] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 51.
[41] ANRM, Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 4.
[42] ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 7, f. 22-23.
[43] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 53.
[44] ANRM, F. 1961, inv.1, d. 6, f. 66.
[45] ANRM, Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 3, f. 21 verso.

sonal didactic pentru învățământul general, declarat obligator și gratuit prin Constituția stalinistă din 1936 și masificat prin politicile educaționale ale statului sovietic va rămâne încă mult timp o problemă dominantă și chiar progresivă pentru regimul instaurat în Basarabia încă mult timp după încheierea războiului mondial. Procesul febril de restabilire/creare a unui învățământ superior pedagogic în RSS Moldovenească în condițiile în care aceste teritorii mai erau teatru de război demonstrează încă odată importanța pe care o conferea statul sovietic educației pentru formarea baze sociale și politice a regimului. Statul sovietic nu a lăsat toată povara formării „armatei pedagogice" din RSS Moldovenească doar pe seama celor două institute. În raportul *Sarcinile școlilor și secțiilor învățământ public ale republicii în anul de învățământ 1946–1947*, Ministerul Învățământului indica faptul că școlile RSS Moldovenești nu sunt asigurate cu cadre pedagogice suficiente: din necesarul de 14 475 de învățători, la începutul anului de învățământ 1946–1947 erau angajați 9111 învățători inclusiv 5800 fără studiile necesare[46]. Deși nici cele două institute nu reușeau să acopere planurile de admitere, așa cum le cereau autoritățile cu „candidați din rândul populației autohtone – a moldovenilor", în următorii ani, statul sovietic va proiecta trei și va deschide încă două institute învățătorești: unul la Bălți și altul la Soroca, și un institut pedagogic la Cahul.

[46] ANRM, F. 2991, inv. 5, d. f. 53